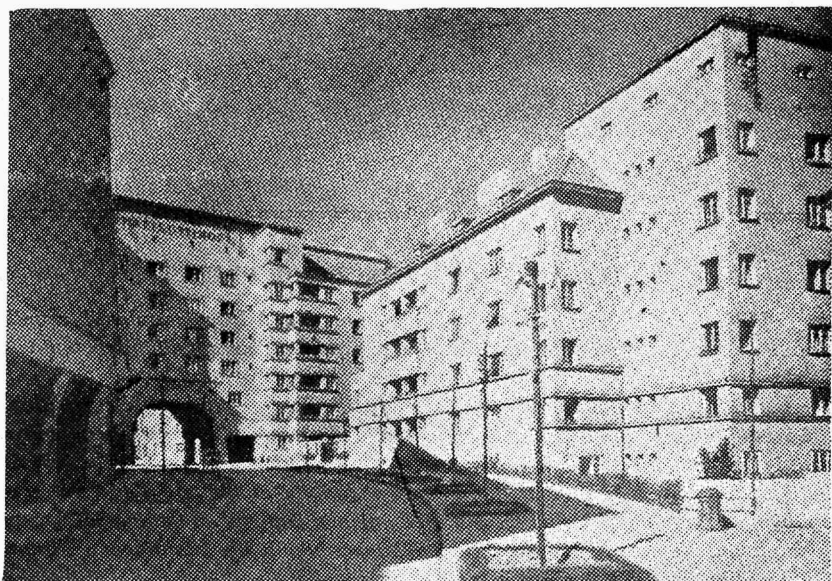

Hind 15 senti.

Kõigi maade töölised, ühinege!

II RÄNNAK

NOORSOTSIALISTLIK AJAKIRI

Matteoli nimeline töölistemaja.

Punase Viini ehituspoliitikat.

Nr. 1 — jaanuar 1930

V aastakäik

A'a vilet, vabrik, vastsest tõest!

Päev tõuseb tulevane tõest,
öö vale otsa saab!
Ent kahju langend vennast, õest,
ja viha verev, meeletu
mind taga aab
kätt tõstma tasuks süüdlasile ju.
Hu-hu!

Maa muld on mustund pigist, nõest,
mis kõige kurja juur.
Ah, vaata, kerkib udu jõest
ja vabrikute korstnaist ving!
Töö teha suur,
sest isand varitseb kui püünis, ling!
Hu-hu!

A'a vilet, vabrik, vastsest tõest,
tööline, tõsta kätt!
On kahju langend vennast, õest
ja igast süütust ohvrast mul.
Õõ nõiarätt
on tarvis katki käristada sul.
Hu-hu!

Kogust: A j a l a u l u d.

Sotsialistlikku teadvust!

Hiljuti lasi parteist jalga ja leidis oma õiged hingesugulased asunik-
kude „parteist” — mitte mõni juhuslik sotsialistliku partei liige, vaid —
Valga maavalitsuse „sotsialistlik” esimees Jaan Mõttus.

Rahu tema mälestusele! Põhimõttelikult peaksime olema ainult
rõõmsad, et kadus üks lõtv mees meie ridadest, mees, kes on olnud võõras
sotsialismile ja kes mingi juhuse tõttu on pääsnud vastutavale kohale.
Parem ju, kui sellaseid nahkseid üldse parteis ei oleks. Kuid meil on
põhjust imestada, kuidas seesugused mehed on võind mängida parteis
mingit osa — samuti kui see „kuulus” „sotsialist”, kes kandideeris Nõmme
linnavolikokku kahe tööerakondlase vahel.

Meie organisatsioon on töötavate h u l k a d e organisatsioon, selle-
pärast ei või olla juttu „puhastustest” liikmete seas nende vähese sotsia-
listliku teadvuse pärast. Kuid igapähe, ka neilt, kes täidavad vähemaidki
ülesandeid, peame nõudma igas asjas sotsialistlikku teadvust. Noorsotsia-
listlikud ühingud peavad olema nendeks paikadeks, kus iga liige muutub
teadlikuks, kuid kus ka asetatakse nõuded kõigile funktsionääridele.
Toetades ja kontrollides üksteist peame mõjuma üksteisesse kasvatavalt.

Noorpõlve enesekasvatus

Dr. Anna Siemsen,

Jena ülikooli kirjanduseprofessor, Saksa sotsiaaldemokraatliku partei juhatuse ja riigipäeva liige, on kirjutanud mitmed huvitavad raamatud, mida sisustab uus sotsialistlik elutunne. Juuresolev artikkel sisaldab A. S. raamatus „Die sozialistische Selbsterziehung“ (Sotsialistlik enesekasvatus), mille lugemist soovitamõõ kõigile saksa keele oskajale

On küll inimelu tähtsaim ja põhjanevaim fakt, et oleme ühiskondlikud olevused, s. o. et meie ei või eksisteerida väljaspool inimühiskonda. Inimliku kooselu lugematud aastatuhanded sugupõlvete pärivuse tõttu on kujundand meid sellasteks, et vajame inimlikku lähedust, inimlikku kaastunnet, inimlikku kooselu, isegi siis, kui meie ei vaja inimeste abi.

Meie tänane elu viib meid edasiarenevalt ränkadesse kokkupõrkeisse päritud ja külgesündind tungidega ühiselu poole. Inimesed janunevad mõistmist, kaastunnet, tunnustamist. Nad tahavad pisut väärida teistegi juures, olla tunnustatud, kui võimalik — armastatud. Aga karmid olemasolutingimused sunnivad ta võitlusse teistega. Inimene tahab kindlustada endale elu ühiskonnas. Ja mõlemaid meie tänapäevase elu suuri kindlustusi, ühiskondlikku omandust ja ühiskondlikku võimu, püütakse seepärast kõigi vahenditega, ka üle „surnukehade”, nagu ütleb meie päevade väga iseloomulik sõnastus. Kui aga ta ühiselutunne, ta väärtuse- ja armastusetarve ütleb talle, et ta sellega ei leia kunagi imetlust ega armastust tervete inimeste juures (täna on inimesi, kes on rikutud olukordadest sel määral, et nad ülistavad toorust ja vägivalda, aga need on ainult haiglased degeneradid), ta katab oma ebasotsiaalsed teod kauniste kõnedega. Wilhelm II teatavasti tegi kõik mis ta tegi et „viia meid vastu õilsaile aegadele.” Suured ettevõtjad rahkeldavad, nagu nad kõnelevad, ainult sellepärast, et anda tööd oma töölistele. Auahned poliitikud võitlevad parlamendimandaatide ja ministrikohtade pärast ainult isamaa pärast. Aga meie kõik kaldume kergesti ehtima egoistlikke toiminguid väga sotsiaalsete tõukejõududega teiste ja enese ees. Kui hilisem aeg peaks otsustama meist meie sõnade järgi, see peaks võtma tõeks, et oleme eland täiuslikus, minatus ühiskonnas.

Sellesse segadusse satuvad kõik meie päevade noored inimesed, ja ei ole väike hädaoht, et nad kistakse kaasa sellesse segadusse, nad kaotavad oma loomuliku seltsimehelikkuse ja ühiskondlikkuse tunde ja hakkavad pidama tähtsuseta sõnakõlksudeks kõike, mida sellest räägitakse.

Uut elu luua ja sellega olemasoleva pahe vallutada võib ainult mingi positiivne, eluline, ja see eluline põhimõte, mida meie sotsialistidena tunnustame ühiskonda kujundavana ja otse tuleva sotsialistliku ühiskonna põhimõtena, on ühiselu. Meie siht on siis kasvada kapitalismi individuaalinimestest ühiskonnainimesteks. Mitte sel viisil, et surume alla või salgame maha, mida tunneme endas elavat isiklikuna väärtusena, vaid pidades neid väärtusi mitte oma ühiskonnaomanduseks vaid ühiskondlikuks hüveks ja tehes seda ühiskonnas elavaks.

ÜHISELAMUSTE KAUDU ÜHISELLU

Sellaseid asju ei saa õpetada, sellaseid asju ei saa tunnetada teoreetiliselt, samavähe, kui teoreetilise käsitluse või õpetuse kaudu ebanuuskalisele inimesele ei saa selgitada Beethoveni muusika kaunidust ega värvipimedale või üldse pimedale Tiziani või mõne teise maali iludust. Need on kogemuse ja elamuse asjad. *Meie võime ainult kasvada ühisellu, võime kasvatada end ühiselule, saades ühiskonnaelamusi*, see on, noorpõlve enesekasvatus ei või olla täna enam üksiku enesekasvatus vaid see peab olema ühiskondlik asi, tõsi küll, sellane ühendus hoopis ühiskonnavaenulisel ajal, mis isoleerib üksikut ikka jälle, asetab võitluse ümbrusega, peab olema teadliku organisatsiooni asi. See on meie noorteorganisatsioonide suur ja paratamatu ülesanne. On küsitud nii tihti, mis mõte on koguda proletaarlikesse ja sotsialistlikesse organisatsioonidesse juba väikesi lapsi, kes ei mõista midagi poliitilistest küsimustest? Jäetagu ometi lapsed oma lapselohusse, oma õnnelikku maailma, mis ei tea midagi täiskasvanute võitlusest! Küsimuse sellane asetamine on alusest päälle väär, see ei tunnusta meie kasvatuseloomu ega tänase ühiskonna iseloomu. Lapsed ei kasva mõnes lasteparadiisis! Noored elavad selles veel vähem, nad elavad aga vägivalda, võitluse, individuaalse eralduse maailmas. Ja kui nad üldse peab tõmmatama üle selle ühiskonna uue arengu poole, siis nad peab alistatama mõjudele, mis töötavad vastu ümbritseva maailma hävitavaile mõjudele. See on võimalik organisatsioones, mis on täidetud sotsialistliku ühiselu tahtega. See vastumõjustus peab algama nii vara kui võimalik. Ja see ei ole kusagil vajalisem kui noorpõlve juures.

Noortel inimestel arenguajal lapsest täiskasvanuni on tugevad elamused ja täiesti isiklikud vajadused. Neil on eri viis maailma vaatlemiseks ja nautimiseks. Lapsed ei jõua veel ja täiskasvanud võivad harva saada elamusi nendega. Sellepärast nad otsivad loomulikult vajadusest, ja vististi üheski teises elujärgus seltsimehelikkuse tung ei ole nii suur kui neis aastais. Sõprused, mis sõlmitakse siis, on harilikult kõige pikemad ja kestvaimad, ja isegi, kui kaotatakse üksteist silmist, jääb mälestus noorussõbrast või noorussõbrannast.

NOORPÕLV OTSIB JA VAJAB SELTSIMEHELIKKUST.

Seda peab arvestama noorpõlve kogu enesekasvatus, harides loomulikult nooruslikku tungi, kõigi noorte inimeste tarvet kooselu, ühiselamuste, seltsimehelikkuse järgi. Teame seda kõik kaua, ja noorpõlv on loond omale ühiselu vormid mängu-, vaidluse- ja tööõhtute, rännakute, kursuste ja suvikodude näol ning ehitab neid edasi. On aga vajaline rõhutada, et kogu see omaloodud ühiselu ei ole midagi juhuslikku ega tujukata, vaid tõeliselt on kogu noorusliku enesekasvatuse võltsimatu alus, et meie veel palju enam kui senni peaksime andma ruumi ja vahendeid ja võimalust noorpõlvele õppida tundma isescisvalt ja vastutavalt oma organisatsioones ühisvalitsemise, ühistöö, ühise elu kõiki vorme.

traditsiooni. Teame siis, et inimeste olukordadega muutuvad ka nende kogemused, et nende kogemused, et nende ühiskondliku olemisega muutub nende teadvus, tulunduslikkude järkude ja ühiskondlikkude korraldustega muutub ka nende tunnetamine.

Ja meile, sotsialistidele, kes meie soovime ja tahame seda muutumist, on antud sellega kaugem kohustus uurida väga kriitiliselt nii fakte kui nende peegeldusi traditsioonides. Selleks on vajaline hoopis eriline vaimne asend, väga suur vaimne tegevusvalmisolek ja väga erk vastutus-tunne. *Meie ei või jääda magama traditsioonidele, teooriatele ja programmidele.* Meie ei või anduda ka oma kindlate juhtide autoriteedile. Parim sotsialistlik tänu, millega võime neile tasuda, on alaline erk arvustus, mis uurib fakte, meetodeid ja veendeid ikka uuesti. Ainult nõnda võime pidada sammu arenguga ja olla kasulikud ikka uutele ja muutuvaile ülesandeile, mida ta asetab meile.

ENESEKRIITIKA JA ENESEKASVATUS.

Nõnda ümbrusmaailma kriitika peab arenema käsikäes enesekriitika-ga. Oleme ühiskondlikud olevused, ja niisugustena peegeldame oma ümbrusmaailma. On isegi väär öelda: peegeldame oma ümbrusmaailma, sest et see on liig pinnaline. Oleme pigemini pisikesed maailmad ühis-konna suures maailmas, ja iga ühiskondlik nähe leiab vastava vastunähte igas üksikus meist. Oleme siis oma aja kapitalistlikus kriisiliselt kokku-langeva ühiskonna lapsed; toorelt väljendudes: oleme kõik otse kapita-listlikud inimesed, kes rajavad oma elu omandusele, võimule ja valitsusele teiste üle ja need püüavad kogu jõuga isoleerida inimest teistest. On kah-juks palju veendumd sotsialiste, kes ei jõua leida eneses ega teha kahju-tuks analüüsiva tunnetamisega kapitalismi, mida nad oskavad analüüsida ja mõista ühiskonnas.

Mida varem algab see enesekriitika ja enesekasvatus, seda mõjukam ta on. Sest nagu oleme kapitalistlikus ühiskonnas kapitalistlikud, see on võitlusele ja eneseotsustamisele määratud inimesed, nõnda teisest küljest selles võitlevas ühiskonnas on olemas *solidaarse ühiskonna ja vastastikuse abi algeid*, siis igaühes meist, ütlen tõega: eranditult igaühes, kes ei ole saand täieliselt eluvõimetuks, algeid nendeks ühiskondamoodustavaiks omadusteks. Need alged võivad kasvada, küpseda, areneda ja lämmatada vastupanevate algete umbrohu, kui asetame nad õigeisse arengutingimuste-tesse. Nagu tiisikusehaiget võib arstida sellega, et ta asetatakse puhtasse kõrguseõhku ja kõrgusepäikese mõjustusse, mis arendavad organismi elu-jõudu, nii et haigusebakterid surevad, nii võime kasvatada meie tänases rikutud ühiskonnas tulevikuinimest, luues talle kunstlikult need tulevi-kutingimused. Iga arst aga teab, et paranemisel samuti kui tervisehoi-dimisel oluline ja otsustav on selle tahe, kes peab hoitama terve või arstima. On vana ladina lause: „Julge olla tark“. Võime kujundada selle ümber meie ajal: „Julge olla sotsialist“. Sest see ei tähenda: „Julge organisee-ruda“ (tihti see tänapäeval ei vaja enam julgust), vaid see tähendab: „Julge tunda ja tundes võita kõik, mis sinus veel on mitesotsialistlikku, mis mõjub ühiskondlikkuse vastaselt, mis tahab ainult sind teha kesk-punktiks, igatseb sinus naudingut ja võimu.“

Meie kõik oskame kõnelda sellest, kuipalju hädasid loovad sellased „kapitalistlikud“ kalduvused, harjumused ja viisid kõigis meie organi-satsioones, ka meie noorteoorganisatsioonides. Tahan ainult loetleda, mis esineb sellastena haiglustena kord siin, kord sääl: soov esile tükida, osa mängida, amet saada, selle tulemusel võitlus teiste vastu, kelles nähakse võistlejaid (ei midagi muud kui väärkujundatud eneseväärusetunne, et

tuntakse end ebakindlana, kui väliselt ei tunnustata ta tähtsust), puudulik vastutustunne omale võetud ülesandeis, mis on ainult märk sellest, et ei tunta end küllalt seotud oma ümbrusega; usaldamatus, mis tuleb oma ebakindlusest ja varjatud alaväärtuse tundeist ja mis varssi viib igasugusele isiklikule klatšile, kord rühmavõitlusele, nooremad vanemate, tüdrukud poiste vastu.

Tarvitseme häbeneneda neid asju sama vähe kui külmetust või mõnd nakkushaigust. Need on tulemused pahupidi olukordadest, milles elame, nagu nohu on halva ilma tulemus. Aga meie püüame saada nohust vabaks, kasutades päikest ja värsket õhku ning oma keha karastades, samuti tahame tulla toime ka meie praeguse ühiselule võõra ühiskonna halbade nakkustega, asetades neid seltsimeheliku arvustuse ja ühise enesekasvatuse mõjustusse.

Seejuures on ikka hädaoht, et näeme kriitiliselt pinda teiste juures, aga palgi omas silmas unustame häätahtlikult. Oleme harjund ju ikka mõistma omi nõrkusi, mida aga unustame teiste suhtes. Filosoof Kant väljendas seda kord nii: „Iga kõlblise toimingu alus on hoolitseda enda täiuslikkusest ja teiste õnnest. Pöörame aga harilikult selle ümber ja hoolitseme oma õnnest ning teiste täiuslikkusest”.

Sellega õieti on väljendatud, millist enesekasvatust sotsialistlik ühiselu nõuab meilt, kui kiindume sellesse, et meie täiuslikkus ei või olla midagi muud kui meie täieline kohanemine vabale ja solidaarselt korraldatud ühiselule.

Surmanuhtlusega kriminaalsäädustik

Käesoleva aasta alul hakkas maksuma uus kriminaalsäädustik, milles püsib peaaegu kõigi kodanliste riigikoguhälletega metsikuist aegadest pärandatud surmanuhtlus. Selle sääduse vastuvõtmisel riigikogus 1928. aastal võitles kõige energilisemalt surmanuhtluse vastu meie seltsimees A. Jõeäär, ainult sotsialistlik rühm hääletas üksmeelselt surmanuhtluse vastu. Soovitame lugeda kriminaalsäädustiku vastuvõtmisest A. Jõeääre korraldatud „Kriminaalsäädustiku” väljaandest, kuhu on paigutatud ka kõik riigikogus selle küsimuse kohta peetud kõned; süäl selgib täieliselt kodanliste surmanuhtluse pooldajate nõrk seisukoht.

Kui sama küsimus 1927. aastal oli arutusel Saksa riigipäeval, sotsiaaldemokraatlik parlamendiliige Dr. Kurt Rosenfeld ütles oma pikemas kõnes riigipäeva erikomisjonis p. m.: „Iseloomulik on, et kogu raamatukogud, rohkearvulised monograafiad on kirjutatud surmanuhtluse vastu. Kus on üks teaduslik monograafia, mis põhjendab surmanuhtluse vajadust? Seda ei ole...”

Kus on mees, kes oleks astund välja surmanuhtluse vastu ja hiljem oleks öelnud: ma olen surmanuhtluse poolt? Sellast meest ei ole. Ja see ei ole ometi juhus, vaid sel on sügavam tähendus...

Salanõunik Kahl ütles: „Need, kes võitlevad surmanuhtluse vastu, võitlevad kultuuri ja inimlikkuse päikesekiirte all.” Seda meie teeme tõeliselt, ja ma loodan ja usun: Selle tähena võidame!”

Säädusega määratud tapmine peab kaduma — kui ta nüüd ongi saand sääduseks!

Tööjaotus looduses ja inimühiskonnas

Suur või väikeettevõtted?

Dr. Aleksander Audova

(s. 1892) on väheseid Eesti loodusteadlasi, kes on jõudnud iseseisvate uurimistöödeni, mida ta on avaldand nii eesti kui saksa keeles. A. on olnud eriti tegev loodusteaduste populariseerimises rahvaulikooli, kursuste, loengute ja kirjutiste kaudu. Loodusteaduse ja sotsioloogia vahel ühendava sideme leidnud, A. on kujunenud kõigepäält sõjavastaseks, samuti veendund revolutsioonijaatavaks sotsialistiks. A. vaateid loodusteaduse ja looduse tundmise rakendamisele ellu näeme raamatus „Elu ja elukorraldus I“, artikuleist ajakirjas „Uudismaa“ ja hiljem „Kaspatus“ (1928) ja eriraamatus „Klassiriik, sõda ja tööliskond“, mis viimane on igakülgset põhjendatud sotsialistlik sõjavastase võitluse käsitlus.

I.

Elutingimused muutuvad maakeral järjest. Inimeste elust on üldiselt teada, et viimaste sajandite vältel on toimunud suured muutused: tõusnud on suuredabrikud, kus töötavad hiigelmasinad auru, vee või elektri jõuga; kiiresti kasvand on linnad; rauaarv on kiiresti suurenenud; eluviis ja töötitingimused on tugevasti muutund ühenduses tehnilise arenguga.

Muutused inimeste elus on ainult väikene osake neist muutustest, mis alaliselt looduses toimuvad. Tarvitseb heita pilk muutustesse, eriti aga organismide muutustesse, ja mõnigi looduse elu sääduspärasus avaneb meie ees, mille najal võime teha otsustusi inimesegi tuleviku kohta.

Merepõhja on vajunud endiseid suuri maismaa alasid, eageli ainult ajutiseks. Tekkind on mägesid, mida vihmaveed või jää on tasandand. Maakera kliima on olnud muutlik, ajuti soe, ajuti külm. Muutund on mulla koosseis. Muutund on taimestik ja loomastik, nagu tõestavad kivistund taimed ja loomad, mida rohkesti leitakse maakera kihes. On surnud välja vägevaid loomi. Mesozoilisel aegkonnal elas palju väga suuri roomajaid, ent nad on kadund. Kainozoilises aegkonnas on eland mitmekesiseid imetajaid, kes nüüd on kadund. On surnud välja rahvaid. Langend või hävind vägevaid riiklikke organisatsioone, nagu näiteks Rooma riik. Toimub „võitlus olemise eest“. Ühed kaovad elu näitelaval, teised uued tõusevad. Või jälle endised vägevad jäävad varju uute progressiivsete arnevate vormide kõrval.

Kahtlemata on väga põnev küsimus, millised asjaolud ja iseärasused kindlustavad liigile edu tõusu arengul. Kas vahest pole ses mõttes üldist säädusepärasust? Looduse elu vaatlemisel osutub, et säärane säädusepärasus on olemas. Nõiakepp, mille abil uued vormid pääsevad võidule, suutes paremini kohastuda uute tingimustega, on oludekohane ehk muutustekohane tööjaotus.

Tööjaotus on lõpmata suure väärtusega: ta on alus kogu taime- ja loomariigi tõusul kõrgemale astmele. Kõige madalamais organismes

oleks raske leida suuremat tööjaotust. Ainuraksed loomad ja taimed suurelt osalt ei osuta mingit märgatavat tööjaotust. Osal ainuraksel loomil siiski juba tärkab tööjaotus *rakuosade vahel*. Tekivad n. n. organelid. Näiteks kingloomal on ujumiseks ripsmed, vesikellukesel kiireks eemaldumiseks ohust vars kokkutõmbuva kiukesega, otseku lihasga jne. Üldiselt on ainuraksel siiski tööjaotus alles tärkamas. Nad on lihtsad, õige *pisikesed* taimed ja loomad. Ei saa nende juures olla juttu nägemisest ega kuulmisest, ei mõistusest ega teadvusest. Arvult on neid küll lõpmata palju, aga kui arvesse võtta massi ehk nende kogukaalu, siis ei ole see võrreldes hulkraksete kogumassiga mitte väga suur. Päälegi ei suudaks väga paljud ainuraksed üldse leida eluks võimalust, niipea kui kaoksid hulkraksed taimed ja loomad (arvukad parasiit- ja saprofüütbakterid).

Järgmisel evolutsiooni astmel kujuneb juba *tööjaotus rakkude vahel*: hulk rakke jääb ühtekokku ja seejuures rakud differentseeruvad, s. o. omandavad erilise ehituse ja ülesande, funktsiooni. Tarvitades võrdlust ühiskonnaelust võib öelda, et rakud spetsialiseeruvad, kujunevad spetsialistideks, eriülesande täitjaiks. Lihtsamail hulkraksel organismel ei ole tööjaotus veel kuigi kaugele arenend. Rakke-spetsialiste eriülesannetega on veel alles vähe vorme. Päälegi võib sageli üksainus rakk täita veel mitut ülesannet (hüüdral näiteks kattedeks ja liikumiseks). Aga järjest suureneb tööjaotus kõrgemal organismel. Ikka rohkem ja rohkem differentseeruvad rakud, muutuvad vormilt ja ülesandelt mitmekesisemaks. Päälegi järjest suurem arv rakke liitub ja moodustab ühe ainist terviku-organismi. Ent mida täiuslikumaks on kujunenud organism, seda *vähemaks jääb rakkude iseseisvus!* Rakud sõltuvad nüüd üksteisest. Ei saa näiteks lihasrakk enam vabalt omaette liikuda ja ei saa ta omaette toitu hankida. Ta peab liikuma, kui ergukavast tulevad temani erutumused, käsud. Toitu saab ta verest või lümfist, rikkalikumalt siiski alles pärast elavamat tegevust ja tegevuse ajal, millal sooned laienevad ja juussooned suuremal arvul avanevad. Lihasrakk ei ole omaette eluvõimelinegi.

Nii kaob organismis raku iseseisvus, võimalus elada omaette, ent sel on ka teatavad paremused. Tööjaotuse tagajärjel avanevad elusolevusel hoopis uued võimed ja uued võimalused olemiseks ja täienevad endised. Lihaste abil võib hulkrakne liikuda võrdlematult kiiremini ainuraksest. Lihaste abil on võimalik lend, mis ainuraksel hoopis võimatu! Kaugele arenend tööjaotus võimaldab peene haistmise, nägemise ja kuulmise. Tööjaotuse tagajärjel võib loom toiduks kõlvulikke esemeid juba kaugelt märgata ja seega kergemini leida. Samuti võib ta nägemismeele abil kergemini märgata vaenlasi, kiiremini pageda ilma et oleks karta pimedast pääst vastu puud jne. pörkimist, mis võiks olla elukardetav. Kõrva abil võib loom kuulda vaenlase lähene mist, isegi une ajal, millal nägemine pole tegev. Samuti võib ta sel teel leida liigikaaslasi. Lend, nägemine, kuulmine — need on hoopis *uued võimed*, mis niihästi kui täielikult puuduvad ainuraksel. Kui *mitmekesiseks* võib seega elu kujuneda! Mis oleks inimese elu ilma nägemiseta, kuulmiseta?!

Ühenduses võimete arenguga võivad hulkraksed loomad ja taimed edukalt võidelda olemise eest. Nad suudavad avada elule *uued arenmisvõimalused*. Poleks hulkrakseid taimi, siis ei oleks metsa ega viljapõldu, heinamaad ega sammalsood. Ainuraksed võiksid elada maapinnal õhukese kihina ja säälgil oleks neil suuri raskusi, sest voolav vesi ja tuul takistaks nende elu. Voolav vesi kannaks neid suurel

hulgal kokku madalamaile kohile, kus nad siis kokkukuhjunult elada ei saaks ja peaksid roiskuma, hävima. Iga vihmahoog teeks nende seas suurt hävitustööd. Nüüd aga kasvavad maismaal kogukad ja arvukad puud, põõsad ja rohtkasvud, mille rakkude vahel kaugeleulatuv tööjaotus. Juured oma rakkudega tungivad sügavale mulda, kinnitavad taime maapinnale ja hangivad toiduaineid *sügavamaistki* mullakihest. Varre või tüve abil tõusevad lehed õhku, moodustades *suure* pindala, kus on võimalik rikkalikum päikesekiirte neeldumine. Paksuseinalised tugirakud võimaldavad püsti seisu. Liigest veekaotusest hoidmiseks on veekindlad katerakud jne. Hulkrakne taim, nagu kaktus, võib kasvada isegi kõrves, kus vihma on väga vähe ja kus ainuraksed võiksid ainult ajuti kasvada ning sigida, millal vett olemas.

Kaktus aga suudab hankida vett sügavalt mullast ja suudab enesest vett hoida suuremal hulgal varuna, nii et ta võib kasvada ja takistamatult elada kõige kuivemalgi ajal. Kus vihma rikkalikumalt, säälmoodustavad hulkraksed taimed suured rakkuderühmad, mis katavad maapinda tiheda taimestikuga — metsana, võsastikuna, rohtlana jne. Nii võib kaugeleulatuva tööjaotuse tagajärjel kasvada maismaal taimestik *suure kogumassiga*, suure elusaine hulgaga ja kujutlematult suure rakkude arvuga. Ühisei jõul tööjaotuse alusel on seega rakkudel ja nende rühmil palju *avaramad olemisvõimalused*. Ja iga rakk leiab organismis küllalt kindla olemisvõimaluse.

Järgnegu veel näiteid loomariigist. Omandasid selgrootulised loomad kopsud ja veekindla naha, siis võisid nad elama asuda maismaale, isegi kuivile kohile. Omandand organismi, mille temperatuur püsib kõrgena ja ühtlasena, suudavad linnud ja imetajad elada isegi külmal maal ja talvel, millal kõik „külmaverelised“ (sisalikud, konnad, putukad jne.) viibivad talveunes. Nende kehas on toimund tarvidusekohane tööjaotus, nii et suudetakse küllalt tekitada eluks tarvilikku soojust. Madal temperatuur teeb elutegevuse aeglaseks. Nii on teada, et kevadel jahedate ilmadega edeneb taimekasv väga visalt, seemned idanevad aeglaselt, „külmaverelised“ loomad liiguvad aeglaselt, nende munad arenevad visalt (konnamunad!). Linnud ja imetajad võivad aga sooja ja külma ilmaga ikka kiiresti liikuda, nende looted võivad takistamatult areneda haudumissoojas või emaihus. Need asjaolud on lindude ja imetajate edu põhjuseks. Mesozoolisel ehk keskaegkonnal, ligikaudu 15 kuni 60 miljonit aastat tagasi, olid valitseval kohal roomajad. Nad olid sageli väga suured ja vägevad.

Mõnedki neist olid varustatud suurte sarvedega ja kilpidega. Ent vaatamata suurele jõule, sarville ja kilbele pidid nad hukkuma. Kliima muutus jahedamaks ja see takistas nende sigimist, eriti nende munade arenemist, kuna kõrge kehatemperatuuriga linnud ja imetajad võisid elada ning sigida takistamatult, niipea kui hukkusid vägevad roomajad, kes olid neile varemini kardetavaiks vaenlasiks. Olude- või tarvidusekohane kehatgevus, tööjaotuse alusel, viis imetajad ja linnud võidule: nad võisid nüüd *vallutada* metsad ja rohtlad, õhu- ja veevalla.

II.

Tööjaotus rakkude vahel osutus väga edukaks. Tööjaotus läheb aga veelgi edasi, nimelt toimub *tööjaotus indiviidide vahel*. Veest tekitavad mitmekesised loomade *kolooniad* ehk asundused (korallid, hüdralsed, putkelised) kusjuures need esinevad sageli väga suurel arvul. Maismaal tekivad loomade *ühiskonnad*. Arenend loomaühiskonnas on sigimiseks, kaitseks ja tööks igauheks erilised indiviidid (sipelgad, termiidid). Töö-

jaotus on olemas mesilaste, herilaste, kimalaste j. t. ühiskonnas. Hulgani suudavad sipelgad suuremaidki loomi omale saagiks võtta. Alles hulgani elades võivad nad peeneksnäritud lehtedel enestele toiduks seeni kasvatada. Toitu elamiseks saadakse seega kergemini kui üksikult. Hulgani suudetakse ehitada kohased „elamud“ (sipelgate pesad, käigud puus, mesilaste ehitised jne.). Karjana või parvena olles võib kergemini vaenlast märgata: ei märka üks, siis vähemalt teine. Karjana või parvena võib end kergemini kaitsta või kallale tungida (hundid). Nagu edukas oli tööjaotus rakkude vahel, nii on ta indiviididegi vahel ja ühiskondlikud loomad on tõusnud maismaal *esikohale*. Ühiskondlikud putukad (sipelgad, termiidid, mesilased jne.) on väga mitmekesised ja *arvukad*. Kus ei leiduks sipelgaid! Nende kogumass on kahtlemata väga suur. Õige tähtsal kohal looduses on karjadena ja parvedena elavad loomad.

Ja inimene — mis oleks tema ilma tööjaotuseta, ilma ühiskondliku eluta! Üksikuna ja omaette vabana elades võiksid nad elada kõigest õige vähesel arvul. Ei oleks üksikuna olnud võimalust omandada oskust kultiveerida taimi. Üksikuna ei saa ehitada maja. Üksikuna ei saa sulatada rauda, valmistada klaasi, ehitada sildu, aurikuid, lennukuid, vabrikuid jne. Alles ühinemine tööjaotuse alusel — see avab uued võimalused ja võimed. Arenend tööjaotusega ühiskonnas on võimalik edukas põllukultuur, aiakultuur, võib tekkida võimas tehnika — hüiglavabrikud kõiksuguste tarbeasjade valmistamiseks. Suured majad, sillad, raudteed, aurikud, lennukid, telegraaf, raadio, elektrijõujaamad, traktorid, rehepeksumasinad jne. — kõik see on võimalik alles kõrgesti arenend tööjaotusega ühiskonnas. Keel, kunst ja teadus võivad tekkida ainult ühiskonnas. Ainult ühiskondliku elu tagajärjel, kus toimus tööjaotus ja sellele vastav *koostöö*, sai inimene võidu vägevaist loomist ja võis areneda koopaelanikust, kes elatus jahisaagist ja leitud tameriigi saadusist, kultuurinimeseks. Koostöö võimaldab eduka põllunduse, aianduse ja loomakasvatuse, mis lubavad inimesil rohkesti sigida. Eriti oskuv põldu hästi harida ja *väetada* tõstab viljakust ja võimaldab seega *arvukama elu*. Tööjaotuse ja vastava koostöö abil on seega avatud uued ja avarad elamisvõimalused, on kujunenud uued võimed (teaduslik ennustus, õhulend jne.), millest üksikuna või isegi väikeste ühiskondadena elades päris raske unistadagi. On ju teada, kuidas primitiivsed rahvad imestavad kultuuriliste võimaluste üle! Tööjaotus, mille kaasas käib ikka vastav *ühinemine* koostööks, see ongi nõitavägi, mille abil on inimene looduses võiduteele tõusnud ja nüüd kogu maailma vallutand. Üksikult on inimene abitu ja kaitsetu ja seepärast ei oleks ta üksikult kuidagiviisi suutnud edukalt võidelda kiskjategagi, rääkimata muist edusammudest. Üksikuna või isegi väga väikeste rühmadena oleksid inimese esivanemad ikka jäänudki ahviastmele, vähesel arvul puuotsas või vahest ka koopais elavaiks vormeks.

Väga paljud inimesed, otse vahest enamik, tahavad nüüd elada omaette, iseseisvalt. Oma väike maalapike aiamaana või tavalise popsi ehk väikekohana, oma väike maja, oma väike kauplus, väiketöökoda, õigemini — kõik *pisiettevõtted* — see on õige sagedasti ideaaliks. Suuremate ja ka vähemate linnade ääreosis, aleveis ja alevikes ja mujalgi maal tärkavad pisikesed majandusühikud nagu seened maast. Peame küsima, kas on see elujõuline liikumine, on see kooskõlas arenemise üldise suunaga? Vastus võib olla ainult — kindlasti mitte! Säärane pisimajandus ja „popsikultuur“ on ainult kapitalistliku korra haiguse- ja jõuetuseavaldus. Tõepoolest, olgem järjekindlad ja kujutleme, et

iga ühiskonna liige teostab oma iseseisvuspüüde ja asutab omaette pop-sikoha või pisiettevõtte. Tagajärg oleks selge! Kes siis töötaks vabrikuis, raudteil, aurikuil, kes sulataks rauda, kaevaks kivisütt või põlevkivi, kes trükiks raamatuid jne. jne. Üldise popsikultuuri tagajärg on vähjakäik, kultuuriline langus, elamisvõimaluste kahanemine ja väljasuremine. Pisiettevõtted nõuavad palju vaeva ja tööd, on aga vähe viljakad. Masin suudab palju kiiremini kedrata, kududa, saagida, trükida jne. kui see võimalik käsitsi väikesel viisil. Pisiettevõtte on inimese tööjõu pillamine, sest sama inimene võib vabrikus või üldse suurettevõttes luua väärtusi kümned ja sajad korrad rohkem. Iga tööline ja iga mõtleja inimene võib küllalt sellekohaseid näiteid oma kogemuse alusel ette tuua ja tähele panna.

Kõrgesti arenend organismes on tööjaotus täiesti suurtööstuse põhimõttel. Ei saa organismis töötada iga rakk omaette! Toidu seedimiseks on oma suurtööstused — magu, kõhunääre, sooled jne. Vere liikuma panemiseks on oma suur keskkoh — süda, hingamiseks — kopsud, eritamiseks — neerud jne. Peab toimuma kõigi rakkude, kõigi organite korralik ja nõuetekohane koostöö, alles siis on organism terve. Ja ei saa olla mingit kahtlust, et sama säädusepärarus, mis maksev tööjaotuse kohta organismis, on maksev ka tööjaotuse kohta ühiskonnas. Tõepoolest ei saa vastu vaielda, et suurtööstus on viljakam väiketööstusist. Mida rohkem arenevad suurtööstused ja üldse suurettevõtted, seda viljakamaks muutub töö. Kündes traktoriga, koristades vilja suurte masinatega nõuab põllutöö palju vähem aega ja vähem vaeva. Suur-söögimajas pestakse sööginõud masinatega, keedetakse suuris nõudes jne., nii et ei ole tarvis nii paljude inimeste ja nii suurt ajakulu, nagu nüüd pisiköökidest omaette keetes. Suur veevärk on palju kohasem ja praktilisem kui igal oma pump, sageli peldikute läheduses jne.! On veevärk, siis pole alalist vee kandmist, solgivate äraviimist läbi lume ja pori jne. Suurel mitmekordsel majal on suure hulga korterite kohta ühine vundament ja katus, hulk ühiseid seinu, põrandlagesid, treppe. Suurmaja võib soendada keskküttega. On päevaselge, et korteripuudust võib edukalt lahendada suurmajade abil, sest need nõuavad vähem ehitusmaterjali (korterite kohta!), vähem tööd, vähem kütet, vähem remondikuluseid, vähem kõrvalehitiste kulu (pumbad, kuurid, keldrid jne.). Suurmaja ümber võib jätta küllalt ruumi aiaks, õueks, mänguplatsideks, suurmajas võib sisse seada laste mängutoad, kus lapsed suuremal hulgal koos, nii et ei oleks tarvis igale perekonnale ei lapsehoidjat ega igal emal olla päev läbi lapse järelvalvajana, mis väsitab ja tüütab. Suurmajas võivad lapsed kasvatada hääd kasvatajad, nii et lapsed ei ole arenematute, isekate ja tujukate vanemate meele ning vägivalla all. Suurmajas võib olla lugemistuba mitmekesiste ajalehtedega, ja ajakirjadega, raamatukogu, nii et ei ole tarvis igaühel oma ajalehte ja nii palju omi raamatuid. Suurmajas tuleb odavam lõbus-tuste korraldus kui üksikult omaette: on ju ühine raadio, grammofon jne. praktilisem! Suurmajas võib tarvitada tolmumeid ühiselt, ilma et igaühel seda tarvis oleks. Suurmaja korrashoiul (puhastus jne.) võib töö niiviisi korraldada, et üksikul vähe vaeva. Ainult suurettevõttena tasub end tarvilikul määral kunstlik pöldude ja aedade kastmine, nii et millalgi pöud ei saaks kahju teha. Ainult suurettevõtteina maksab soid kultiveerida, põliseid metsi kasutama hakata, koskede ja jugade energiat elektriks muundada jne. Näiteid leiab igauks ise veel küllalt.

III.

Üldse on selge, et mida rohkem tekib suurtööstusi ja suurettevõtteid, seda rohkem võib luua saadusi ja seda vähemaks jääb inimese töö. Mida enam suurettevõtteid, seda lühemaks võib jääda tööpäev, selle vastu — mida enam areneb pisitöö, seda rohkem tööd ja vaeva. Lüheneb tööpäev ja on produktsioon viljakas, siis saab igaüks küllalt toitu ja teisi elamistarbeid, siis võib iga inimene pääle töö teotseda oma huvide kohaselt, võib lugeda, kaasa aidata kunsti ja teaduse loomingu, sportida, teha rännakuid, teha õppereise tööstustesse, kunstiasutustesse jne. Raske on kujutella kõiki võimalusi, mida võib luua hästi korraldatud tööjaotus. Kaob tööjõu pillamine pisitöö näol, siis on naljaasi muuta närused ja porised, tolmused ja halvad linnade tänavad ilusaiks ja häiks. Kaob tööjõu pillamine, siis ei ole raskusi soode ja rabade kultiveerimiseks, isegi kõrvete kultuurimaiks muutmiseks, ei tee raskusi tervishoiukohaste olude loomine, hää kasvatuse organiseerimine jne. Võimalused on veel väga avarad! Ja kahtlemata võiduteele astub see ühiskondlik rühmitus, kus kõige paremini silmas peetakse tööjaotuse ja koostöö edukust. Otstarbe- ja oludekohane tööjaotus ning koostöö on nii võimas vahend võitluses olemise eest, et see viib võidule ja lubab vallutada uusi alasid. Relvad ilma selle vahendita on täiesti jõuetud ja asjatud! Mesozoilisel roomajail oli tugevaid relvu, paljud neist olid väga vägevadki, ent nad hukkusid. Hukkund on hästi relvastatud imetaidki (möökhammastiiger, hiigelpöder jne.).

Tööjaotuse ja koostöö säädused maksavad inimese kohta niisamuti, nagu loomadegi kohta. Üldiselt tuntud on töölisliikumises väide, et ühinemises on jõud. Ideaal on: „kõigi maade töölisel, ühinege!” Tarvis on ühineda, kõrvaldada tõkkes, mis takistuseks töökorraldusel (kapitalistlik kord!) ja siis on tarvis ühineda *plaanikindlaks koostööks*, jagades tööd sel kombel, et teostub kõige edukam ja viljakam produktsioon, väärtuste loomine. Ühise jõuga võib kõgu maailm varsti hoopis uueks ja paremaks luua.

Esimese järgu tähtsusega ülesanne on selle küsimuse asjalik selgitus. Ei saa võita praegusaja puudusi (viletsus, tööpuudus, militarism jne.), kui ei ole selge kõige kindlam ja tegelikult ainuke vahend nende kõrvaldamiseks. Kõik muutub ja inimesegi elu ei saa püsida kivistund roopas. Tahetakse seda, siis tahetakse hävida! Kogu maa-kera töötajate ühine jõupingutus suudab rahuldada elutarvidusi kõige otstarbekohasemalt. Omaette nokitsemisega ja popsitamisega ainult pikendatakse kapitalistliku korra viletsusi ja hukutavat toimet.

*

Muidugi, ideaalselt võib teostuda tööjaotus sotsialistlikus korras, kuid tööjaotuse kiire areng praeguses korras toob ka kiiresti lähemale võimaluse sotsialismi teostamiseks.

Filosoofid on tõlgitsend maailma mitmeti, on vaja aga see muuta.

Karl Marx.

Sotsialistid ja töölisliikumine võivad takistada sõda ainult siis, kui nad kogu jõuga igas olukorras astuvad sõja vastu.

Max Seydewitz.

Oövahetus

„Säädus ei või mulle midagi teha“ ütles Truuts oma sõbrale ja tõmbas kuue selga. Tõmmu rind, mille sinine tööpluus jättis eest lahti heledas, vabrikuluses ööpimeduses, kui ta kadus värava avausse.

Vabrikumüriin oli peatund, väljas läks üksikuid töölisi linna poole. Väsinult, oli hiline öö, pool tööaega seljataga, kadusid nende sammud majade vahele.

Truuts elas vabriku läheduses, nagu need teisedki, kes kasutasid öövahetuse lühikest vaheaega, et käia kodus keha kinnitamas.

„Säädus ei või mulle midagi teha“ kordus tal uuesti mõttes, kui avas ukse ühe kahekordse puukasarmu keldrikorral, mis oli olnud tema koduks nii kaua kui ta oma elu mäletas. Toas oli vaikne ja pime, nurgast kus magas tema ema kuuludus vaid vanainimese lõõtsutatavat hingamist. Süüdannd lambikiilu istus ta laua taha, millel oli söök. Isu ei olnud, olid mõtted ja kõrvus saekaatri rütmiline hingamine, mis näis laulvat inimlikke sõnu: „üks ja seesama, üks ja seesama...“ ikka kiiremini ja kiiremini, valuni kõrvus.

Nii see oli, üks ja seesama kõige algusest päüle, käed, lihased, jalad. Töö, töö läbi päevade ja ööde ja suur väsimus. Alaline väsimus, juba varasest lapsepõlvest päüle, sest ajast kui isa sadamas tööl oli murdnud jala ja pidand lamama kuud ajad voodis. Pere vajab toitu, teisi vanemaid lapsi ei olnud ja ema teenistus linavabrikus kattis ainult üüri. Vaevalt kümnene, mis ta siis oli, pidi ta minema suurde lähedasse saevabrikusse latte korjama ja kandma. Ja kui isa läks uuesti tööle, siis oli tema töölkäimisega juba harjutud. Ja nii jäigi: isa sadamas, ema linavabrikus, poeg saeveskis. Teenistust oli ja elati, nälga ei-tuntud. Siis tulid aga segased ajad, sõda, revolutsioonid ja jälle sõda, mida nimetati vabadussõjaks. Sündmuste lained olid haaranud isa, kiskund lahti naisest ja pojast, kandnud võõrale maale. Viimati oli nähtud teda kodus selle päeva eelõhtul, mil linna ilmusid raudkiivreis võõrra maa sõjaväed.

Truuts oli olnud siis kuuteistkümne aastane. Päevade ärevus, suurte rahvahulgade tõus ja mõõn, töölistkoosolekute ja miitingute julgustavad ja lootusrikkad hüüdsõnad, see kõik oli jäänud igaveseks tema hinge. Kuigi aeg oli sõõnd sellest paljugi, katnud unustusevõõbaga nende erksate mälu-piltide selgust ja üksikasju, jäänd oli siiski teadvus mingist suurest ja elust, mis liigutas end igakord kui ta eelmise päeva või öö tööst puhanema sammus aeglaselt ja mõttes vabrikusse.

Ema liigutas end voodis, lõõtsutus peatus. Truuts kattis käega valgusejoa mis lähtus laualt voodi poole, et ema ei ärkaks. Just nüüd ta ei tahtnud, et ärkaks. Leib, jahtund teevesi ja silgukalad seisid puutumata laual. Püäs olid mõtted ja otsisid väljapääsu. Ei, oma mõtteid ei võind näidata, mõilemine oli kurjast ja keelatud, kuna neil ei olnud väljapääsu, või kui oli, siis süüteo, vanglas, töölt äraajamises, mustal tahvil. Seepärast ei tohtind mõelda, seepärast ema ei tohtinud näha, et oli mõttes.

Hingamise lõõtsutus ununes, Truuts süütas paberossi. „Üks ja seesama, üks ja seesama“... tagasi jälle kõrvus. Isa lahkumise ja võõra maa vägede tulekuga oli kõik jälle endine. Töö, töö läbi päevade ja ööde ja suur väsimus. Silmade öölambid, küürus seljad ja uus külaline — nälg. Võõra maa väed lahkusid lõpuks, kuid midagi ei muutund Truutsi ümber, seljad ei sirgund, silmad ei süttind ja nälg külastas neid ikka uuesti. Ta tegi rasket tööd, kord ühes, kord teises vabrikus, kuid vahel juhtusid töö

vaheajad, kui ei leidnud kusagilt asutust või inimest, kes oleks ostnud ka kõige närusema tasu eest tema noorte lihaste jõudu. Siis näris neid nälg.

Lõpuks oli saand püsivama töö selles saevabrikus kus oli aland oma tööliselu. Selles vabrikuruumis mis oli üksainus seinuvapustav mürin, tolmus ja saepurus, osana sellest mürinast sorteeris ta läbisaetud laudu, plankusid, latte. Järjest uusi ja uusi hiiglasületäisi kandsid kanderihmad ta töölavale, kuhjates laudad ja plangud läbiseigi koormasse, mille lahutamine kiskus käed kidasse, pingutas lihased siniseisse sõlmedesse. Ja ikka uusi palke lükati saekaatrite õgivaisse hambaisse ja üha uusi kandsid kiristades tõsteketid läbi luukide, alt jõelt, mürisevasse tööpaika.

Ja kui ta õhtul öövahetuseks või hommikuks päevaseks tööks astus raskete jalgadega läbi vabriku värava, hakkas rinnus midagi paisuma, lainena korjates omale jõudu sedamööda kui tungis üles kõri poole. Nagu kaja kusagilt kaugelt, sellest ajast, mil oli näinud töölisi, kõiki omataolisi, vabadena ja julgetena kõndimas tänavail, laulmas oma tulevikukindlaid laule ja lehitamas rõõmsaid lippe, ilmus see tunne, otsides omale pidet ja kaasahüüdu.

Truutsi kõrval, temast mööda ja tema taga, astusid aga tõsistena ja tuimadena vaevatud, peksetud kogud. Kauge kaja tema rinnus mattus saepuruhunnikuisse, töömürinaisse.

Siis, ühel ööl, vabriku direktor oli käind tööd järele vaatamas, oli leidnud töö korratu ja aeglase. Meister oli vaadand külmade kalasilmadega ja tähendand: „Vaata me järele”. Kui direktor oli läind ilmus ta uuesti. Kanderihmad heitsid üksteise järele lauahunnikuid sorteerimislavale. Truuts ei märgand meistri tulekut, püsti keset lauavirna segadust heitis ta laudu ja propse ühele ja teisele poole hunnikusse. Nägi meistrit alles siis kui see oli tal otse vastas.

Paar mõlemipoolset sõna, ja meistri kalasilmadesse ilmus liikuv tuluke.

Sellest ööst Truuts ei saanud enam hinge tagasi. Meister ja meistri abi ja vabriku kirjutaja käisid üksteise järele temast mööda. Kui palgid, jõel lõppesid või tuli vahetada saage, ja vabrik seisis, käseldi Truuts vabrikualusesse saepuru kärrutama.

Sõnatult, kodus ema ootas nädalapalka, täitis ta käsud, ainult tööle minnes ja säält tulles oli ta enam mõttes kui varem.

Suits oli kustund. Nurgast kostus ema lootsuv hingamine, töövaheaja tund lähenes lõpule. Ta kustutas tule ja astus kõra tegemata sügisesse pimedasse öösse. Eemal vilkusid vabriku elektrituled ja tõusis musta taeva tagapõhjal veel tumedamana vabriku kahekordne korsten.

„Õo kui loodud vabadustööks,” mõtles ta sammudes käratult mööda tänavakive. Meelde tuli jällegi, kui kaja kusagilt kaugelt, tööliste võitluslaulu marsirütmiline viis.

Sedamööda kui ta lähenes vabrikule see viis sulas kokku teise mõttega: palgid olid lõppenud, teiselt jõekaldalt tuleb tuua uus parv. Meister läheb kaasa. Oskar, palgiparvetaja, sõber, on nõus, annab oma kalamehe kuue. Säädis ei või midagi teha!

Kürestki kadus ta läbi värava, üle hoovi, vabrikualusesse.

Vabrik seisis, palgid olid otsas, ainult katlaruumist kostis pumba mahe ja rütmiline töötamine. Jõekaldal, viadukti jalalt eemaldus paat kahe mehega, kadudes sügisöö niiskesse pilkasusse. Ainult aerulöögid kostsid mõni aeg, kuni vaibusid needki. Siis lendas teiselt poolt jõge ülesehmatus vares ja kadus kraaksudes linna puistikesse.

Viadukti jalale ootama jäänd töölised nagu oleksid kuulnud mingit hüüet teiselt poolt jõge, nagu hääli, kuid siis oli kõik endiselt vaikne, ainult jahe tuuleõhk ja veidi heleneva lõöv taevaäär hommiku kaarel.

Alles siis kui parvetoojad ikka veel ei ilmud ja tuli palgiparvetaja Oskar, kes teatas, et tema semel läind Truuts meistriga kaasa, sõideti järele ja leiti paat tühi.

Hommikul püüdsid kalamehed jõest kaks laipa. Mõlemad hoidsid kramplikult üksteise ümbert kinni, vanemal, kelles vabriku direktor tundis oma meistri, olid kägistuse jäljed kõril, mõlemi jalad takerdud palgiparvetuse köide.

Töölise korteriviletsusest

Tallinnas elab hulk perekondi n. n. linna kasarmutes. Siia on linnavalitsuse poolt paigutatud need perekonnad, kelle toitjad, isa või ema ei suutnud erakortereis üüri tasuda, mille tõttu need perekonnad said tänavale tõstetud. Linnavalitsus paigutas nad siis siia niiskeisse ja külma läbilaskvaise elamuise, mis sarnlevad väga loomalautele. Kuid linnavalitsus arvas neil inimesil siin küllalt hää paiga olevat!

Nende perekondade arv ei ole väike vaid ulatab julgelt sajani. Kuid umbes samasuguseis tingimuis viibib hulk eramajadeski elavaid perekondi.

Suurem osa linnakasarmuid asub Sitsi vabriku juures, mis on kõik kergelt ehitatud „elamud“, lasevad läbi tuult ja vihma. Inimesed on siin pandud elama külj-külje kõrvale.

Kõik korterid on vaevalt 3½ ruutsülda suured, nii et vaevalt mahub sisse kaks voodit ja söögilaud, kuid võib leida kortereid, kus elab sees 9 inimest, 7, 6 ja 5 on harilik arv.

Kuid kõige jubedam on olukord Juhkentali Gilde tänava linnamajas. Siin elab 12 väikses toakeses 22 perekonda, kus 76 inimest, neist 36 last. Kogu maja soojendavad kaks raudahju, mis asuvad keset maja. Toiduvalmistamiseks on üks köök, siin valmistatakse toit ja pestakse pesu.

Suurem osa majaelanikke on kas tiisikuses või jooksvas. Ja kahtlemata ei võimalda külm, niiskus ja õhupuudus paranemist, vaid haigus aina süveneb.

Siin on suur hulk kooliealisi lapsi, pool paljajalu ja kehvast riietuses, kahtlemata kannatavad nad nälgagi, sama tiisikus pured juba neidki.

Kus nad õpivad endid kooliülesandeid?

Ikka säälsamad külmas, niiskes rämpase õhuga täidetud ruumid. Mõnel ei olegi lauda. Võis näha kuis kaks 9—10 aastast istusid ajalehe paberiga kaetud pakkasti ääres, üks kirjutas, teine rehkendas. Teises ruumis oli tüdrukukese kirjutuslauaks isa madal kingsepa töölaud. Kolmandas kasutati voodit jne.

Kuid on siis, need majad ainukesed, kus lapsed on külmas, näljas ja tiisikused? Ei! Seda võib leida sadades Tallinna perekondades, kuid mitte ainult Tallinnas, vaid samuti Pärnus, Narvas, Tartus j. t.

Selle hirmsa viletsuse kaotamine peab olema igalpool linnavolikogude sotsialistlikkude rühmade ülesanne. Linnade korteripoliitikale peab saama jalad alla, ja seda ei tee spekulandid-majaomanikud. Inimväärsete elutingimuste esimene alus on inimväärne elamu.

L. M.

Heinrich Zille

Viletsuse kujutaja

Läind aasta 9. augustil Berliinis suri Heinrich Zille 71-aastasena.

Zille isa oli väikekodanik, kes pidi olema kaua vangis võlgade pärast. Poeg õppis joonistajaks ja sai nõnda elatist. Ta kunstilised anded ja võimed aga arenesid vähehaaval, vähepääl aga Berliini idaosa proletariaat moodustas ta ümbruse. Sellesse ta oli süvenend nii tugevasti, et nägi maailma päämiselt sellest vaatevinklist, süäl ta oli kodus.

Heinrich Zille

„Ema, kas see vorst kasvab ikka uuesti?“

Ja siit on pärit ta kunstki. Seda proletariaati ta tundis lapsepõlvest saadik, selle elu oli eland temagi. See ei ole veel teadlik, edasitungiv, töölikklass, nagu ta suure ametiõe Käthe Kollwitz'igi joonistustes, see on kannatav ja viletsuses ägav töölikkond, kes vaevalt loodab paranemist oma olukorrale. Zille on näind seda viletsust päevpäevalt, aast-aastalt lohutamatus sünguses, ta on näind selle muresid, ta harvu valgusepilke, viha ja armastust. Ta on näind seda keldritubades, tagahooves ja kõrtses. Kui ta kujutab seda, see kujutus on tükk elu, nii lohutamatu ja inetu, nii lootusetikast ja kaunist kui on elu ise. Sellesse rahvasse Zille uskus, ja tema piltide naerust kui ka nutust paistab, et kunstnik on armastand seda rahvast nõnda kui vahest vähesed on armastand.

Zille ei esinend jultustajana. Ta oli karikaturist; ta naeris maailma ja selle inetust, kuid naer oli isalikult häätahulik ja selle taga oli paljude kindel vaendumus, mis nõnda esitatuna mõjus enam kui rusikahoobid.

Vaadeldgem pisut ta pilte, millele ta oli otsind ise allkirjad.

Need liigutavad, kui ta esitab meile lapsi; lapsed olid Zillel kõige enam armastatud. Ema on ostnud vorsti, mida kantakse koju pidulikult püimakannus. Lapsed, kes vist veel kunagi ei ole maitsnud vorsti, küsivad, kas niisugune vorst kasvab uuesti, kui ta süüakse päält ära.

Kuid Zille piltides võib olla ka lõhestavat traagikat, nagu kuulsas pildis mis esitab meile töölisema, laps käsivarrel, minemas jõkke. Kibedat ühiskondlikku viha järgneb, kui politseiagent seletab, et „meile on vaja kurjategijaid. Kuid neid ei oleks, peaksime need looma; millest muidu saaksime elada?“ Ühes teisel pildil näeme hobuse langend tänavale, voormees katsub aidata asjata teda püsti; üks ta ametivend annab nõu: „Hüüame keisrile elagu, siis kõik peavad tõusma“.

Tundlik ja uskumapanev oli Zille kunst. Elus ta oli sama kui kunstiski: lihtne, vähenõudlik, vaesusest hoolimata valmis aitama veel rängema saatuse lapsi. Ja kui ta sängitati maamulda, hulk töötavat rahvast ilmus teda austama.
K. V.

„Nõnda, tohter, ma ei või süüa leiba?“ —
„Ei või, emand,“ „Noh hää, mul ei olegi raha
leiva ostmiseks.“

Lehti ja sammalt vooditesse.

Üks neist, kes on rahul enese ja maailmaga: „Õlut paneb nii kenasti
täis.“

Jõkke minnes. Laps: Kas vesi ei ole külm? Ema— Ah, siin elavad ju kaladki.

Sotsialistlik ajakirjandus ja tema ülesanded

Tänapäeval ajakirjandus on saanud avalikus elus suurvõimuks, „seitsmendaks suurriigiks” nagu ta end ise armastab nimetada. Ajakirjanduse arvamisest ei või hiilida mööda ükski avaliku elu tegelane. Avalikuna arvamisena tema mõjutab kõiki. Harilik kodanik teab poliitilisest, majanduslikust, kunstilisest jne. elust peaaegu ainult seda, mida loeb ajalehest.

Peab aga kohe märkima, et tänapäeva klassiühiskonnas ei ole, ega saagi olla erapooletut ajakirjandust, mis seisaks kõrgemal klassidest. Alati tema töötab teatud klassi huvides, harilikult isegi teatud partei huvides.

Nagu kodanlised parteid üldse eralduvad üksteisest vähe, nii ka kodanlise ajakirjanduse põhiolemuse ainus mõte on olla truu teener valitsevale klassile, kodanlusele. Vastavalt sellele see esitab alati kodanluse huvisid, ta nimetab end tihtipäele erapooletuks, eitab üldse tööliklassi erihuvisid, kodanluse huvid asetab ta aga „üldriikliku”, „üldrahvusliku” jne. maski taha. Ta püüab koguni surmata iga vaba mõtet, püüab lugejaid teha üksikõikseks poliitiliste ja ühiskondlike probleemide vastu, käsitledava aine valikuga äratades lugejais madalaid instinkte pakutava kriminaalse ja erootilise sensatsiooniga.

Sotsialistlikul ajakirjandusel on siin suur ülesanne lugejate kasvatamiseks. Ajakirjandus jääbki *ainukeseks* laiade hulkade kasvatusvahendiks. Sellepärast sotsialistliku ajalehe iga sõnum, iga lause, iga päälkiri peab olema põhjalikult läbi mõeldud, kas see aitab kasvatada hulkades sotsialistlikku teadvust.

Vähe on sellest, kui igas numbris on üks või kaks ka väga hääd juhtkirja, mida päalegi nende raskepärasuse tõttu üldse loetakse vähe. Vähe on ka sellest, kui kodanlise valitsuse või mõne erakonna riiklikku kuritegelikkust paljastades hüütakse: vaadake, mis teevad kodanlased, hääletage sotsialistidele, ja riiklik või omavalitsuslik korrupsioon kaob! Ei ole see ju ometi pääpõhjus, mis meid lohutab, et sotsialistid riiklikus elus ja omavalitsuses talitavad ausamalt kui kodanlased (võib ju leiduda ka ausaid kodanlasi!) Peame tegema selgeks, et ühiskondlikus elus ei mängi niisuur osa üksikute isikute ausus kui praegune ühiskondlik kord, tulunduslikud olukorrad, mis määravad ühe või teise isiku, ühe või teise erakonna tulevase.

Sotsialistliku ajakirjanduse pääülesanne pole niivõrd püüda juhulikke passiivseid hääletajaid, vaid süvendada hulkades *sotsialistlikku teadvust*, kasvatada aktiivseid *teadlikke sotsialiste*. See on punkt, kus proletaarlik ajakirjandus põhiolemuselt eraldub kodanlisest. Töölisajakirjandus peab viima töölise arusaamisele praegusest ühiskonnast kui *klassiühiskonnast*, ta peab lugeja päästma kodanlise ilmavaate ja läpatsand moraali ummikust.

Poliitiliselt vähearenend lugejale ei pääse juurde juhtkirjadega. Teda peab haaratama tema eluliste huvide käsitlemisega. Mis ongi kasu targast juhtkirjast, kui säälsamas kõrval on mõni sõnum rasvaste päälkirjadega kellegi enesetapmisest „romantilisil põhjusil” ja teisel küljel kohtusõnum mõnest roimast, kus õnnetut parastatakse klassiriigi sää-

duste ja kodanlise moraali nimel, või jälle sõnum autoõnnetusest, kus nagu kodanlised lehedki süüdistatakse autojuhte joobnud olekus ja ettevaatamata sõidus. Peab otsitama tõelisi põhjuseid, näiteks: autojuhi ülejõutõotamist, liig pikka tööpäeva jne. Lugejat peab haaratama päevastundmustega, siin juures on tähtis koht esiteks aine valikul ja teiseks selle käsitlemisel.

Töölisajakirjanik peab kandma sotsioloogia igapäevasesse ellu, seda tõlkima töölisele arusaadavasse keelde. Peab juhtima tähelepanu sündmuse põhjustele ja mõjudele. Nähtuse, millel näiliselt pole ühist töötava rahva huvidega või veel vähem klassivõitlusega, peab sotsialistlik ajakirjanik asetama klassivõitluse pinnale. Sündmuse põhjusi tuleb otsida marksistliku vaatemetodiga ühiskondlikest ja tulunduslikest olukorrist, samuti selgeks tegema sama sündmuse järeldused ja mõju ühiskondlikule elule ja sellest omad järeldused tegema proletaarliku klassivõitluse suunas.

See kõik nõuab sotsialistlikult ajakirjanikult palju enam kui kodanlise lehe kaastöölisel. Siin on vähe ajakirjanikule tarvilikust sõnumite leidmisoskusest.

Sotsialistliku lehe kaastöölised, vähemalt toimetuse liikmed, peavad omama selge ülevaate poliitilisest ja tulunduslikust olukorrast, ja mis peaaegu, peab omama põhjalikud teadmised sotsioloogiast ja tulundusteadusest, seda enam aga kujunend sotsialistliku ilmavaate.

Mis aga eriti kiratseb, on välispoliitilise ala käsitletu. Peab eemalduma kodanlise ajakirjanduse käsitusviisist. Kas või näiteks sõnumid Hiina vabadusvõitlusest, samuti India ja teiste asumaade vabadusliikumisest. Ometi on välispoliitiline ala praeguse imperialistliku poliitika ajastul koht, kus saab selgitada üksikute riikide imperialistlikku poliitikat. Tulunduslikke ja sotsioloogilisi muudatusi mitmesuguseil mail tuleb vaadelda proletaarliku internatsionalismi ja sotsialistliku vabanemisevõitluse seisukohalt. Mitte siis Euroopa mõne välisministri või suursaadiku arvamusi ja väiteid ilma sotsialistlikust seisukohast suunatud seletuseta!

Samuti puudub selgus tulunduslikkude küsimuste käsitlemisel. Siin tuleb näidata kapitalistliku tulundussüsteemi isearasusi, vastolusid ja ilmutusi, mis mõjustavad sotsialistlikku tulundussüsteemi lähendamist. Trustide, kartellide jne. poliitika käsitlemisel ei või piirduda nende mõjuga praegusse olukorda, vaid peab käsitlema nende tähtsust üldises ja laialtulatulikumais tulundusmullistuses. Orgaanilises ühenduses tulundusliku eluga on ka ametiühinguline liikumine. Sellest ei saa mööduda ainult kongresside, streikide jne. kirjeldamisega ega ka mõne üleskutsega ametiühinguist. Ametiühingulise liikumise nõrkust ei saa põhjendada ainult kas või kommunistide lõhkumispoliitikaga, vaid tuleb pidada silmas üldist tulunduslikku olukorda sise- ja välismaal. Tuleb pöörata tähelepanu kohalikkude vabrikute ja töökodade olukorrale. Kõigi töökohtadega tuleb pidada sidemeid, leida vabrikuist kaastöölisi. Uutele kaastöölisele ei vastata paberikorviga. Nende töid parandatakse, töötatakse ümber ja juhitakse tähelepanu puudustele, neile isiklikult vastates, eriti silmaspidades noori. Sotsialistliku ajalehe toimetuse ei pääse mööda laialdasest kirjavahetusest üksikute töolistega, seega ta omandab orgaanilise sideme töötavate hulkadega.

Ka mittepoliitilise osa juures ei pääse sotsialistlikust käsitusviisist. Kõige päält ainevalik perioodilisteks romaanideks ja joonealusteks, mis peavad olema sotsialistliku teadvuse kasvatamiseks. Sama tuleb taotella

kirjanduse, teatri ja kino ülevaateis ja arvustustes. Sotsialistlikul ajalehel pole niivõrt tähtis ühe või teise asja kunstiline kõrgus, kui töölisklassile vastava ideoloogia leidmine.

Kõik asjad tulevad tõlgitseda töölisele arusaadavas keeles, rohkete illustatsioonidega, piltidega, mis vastavad töölisklassi huvidele. Eks ole ju mõtetu avaldada mõne spordikuninga või kinotähe j. m. s. ülevõtteid.

Artikleis ja juhtkirjus ei piirduta kuivade arvude reaga; võimalikult rohkesti tarvitades *piltstatistikat*, mis asja huvitavamaks ja arusaadavamaks teeb.

Sotsialistliku ajalehe toimetamisel peetakse silmas kokkuvõttes kahte asjaolu: esiteks õige ainevalik ja teiseks käsitusviis, mis peab olema täiesti arusaadav ja kerge ning rakendab marksistliku sotsioloogia igapäeva pisinähtuste käsitlemisse ja kasvatab lugijaid ilmavaateliselt, alates juhtkirjast, lõpetades väliselt tühisemate sõnumitega.

Wolfgang Hirschberg

Nõudeid sotsialistlikule ajakirjandusele

1. Parteiorganisatsiooni ajakirjanduse aktualiseerimine (päevakohaseks tegemine) ja moderniseerimine (uueks muutmine) silmas pidades ta iseloomu päevalehena.

2. Kommunistidega peetava pisisõja vältimine (sellest kõrvale hoidumine), mis teadagi ei ole sotsialistide provotseeritud, kuid ka mitte õigel ajal katkestatud. Kommunistliku mõju murdmine võib järgneda ainult demokraatliku sotsialismi positiivsete teostuste näitamise ja tõsise ideoloogilise kõrvutamisega. Sotsialistlikku taktikat tuleb arendada ja selgitada põhimõtete alalise tutvustamisega. On põhimõttelikult väär ja taktiliselt ebatark kasutada nõukogude korra puudusi argumentidena sotsialistide kasuks.

3. Kasutada ajakirjandust veel ebakindlalt vankuvate sümpatiseerivate hulkade kooolitus- ja kindlustamisabinõuks. Sellepärast ka mittepoliitiliste elutarvete rahuldamine, kuulutuste korraldamine, mis annab lugejale tõelise turuülevaate ja teadvuse; lugejate osakond ei teeni etteheidet, vaid see aitab kasvutada ajalehe levimist ja kõlbulikkust.

4. Kõigi parteiaparaati ja kohalikke küsimusi riivavate teadete ase-tamine kohal väljaantavasse eriväljaandesse.

5. Lugejate ja toimetajate diskussiooni (vaidlus)- vabadus, põhi-mõtteliku poleemika võimalus kogu partei või üksikute sektiioonide poliitiliste sammude vastu.

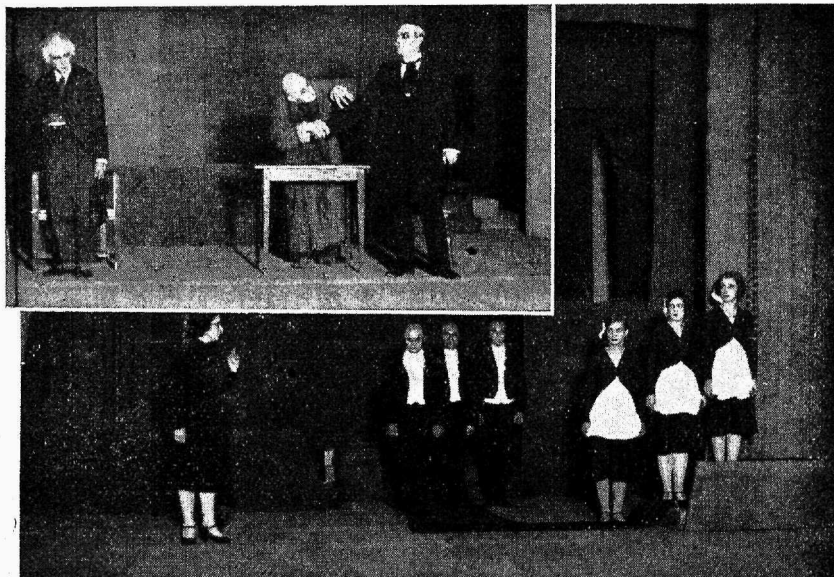
6. Noortelisad ärgu olgu kirjutatud laste jaoks.

„Jungsozialistische Blätter“.

Valter Hasenclever: Gobseck

Tallinna töölisteatriis.

Ihmuri kuju, mis muidu läbib kogu maailmakirjanduse, on huvitav omaette, samuti kui raha võimu käsitlemine üldse. „Gobseck“ mängib kujudega, ta sümboliseerib kapitalismi. Krahv Derville (aadel) surres ja sisevastoludesse hukkudes pärandab oma jõudeseisvad varandused Gosbeckile (kapitalistidele), kes aga ise hukub ja on vanadusest kõdunud juba enne oma võimu lõplikku vallutamist. Sellest sümboliseerimisest hoolimata kujuneb huvitav isikutegi draama, mis kisub meid kaasa.

Fr. Põldroos oma lavastuses oli teind huvitavaid lisandusi tükile. Nõnda ta oli asetand lavale kolmekordsed üksteisele sarnased teenrid, andes mitte üksi huvitavat gruppimängu ja koorkõnelust, vaid rõhutada ka alamkihtide rohkust ülemkihiga võrreldes. Ja Gosbecki hukkudes saabki endastmõistetavaks tema võimu pärijate küsimus: ei keegi muu kui need alamkihid kogu oma kollektiivis. Kõlaliselt hääled olid säetud hästi, aga eriti Henrik Olvi dekoratsioonid tõstsid suuresti mõju, mis oli kahtlemata suurim suremistseenis. Kaheks jaotatud tegevusega lava kipub harilikult muutuma labaseks ja ebaloogiliseks, kuid siin kaks poolt olid kasvand teineteise külge, oli ääretu huvitav värviline valgus.

Näitlejad: A. Rutoff (Gobseck) — kramplik, närviline, kähiseva häälega — mõjus õndselt ja andis eriti huvitava monoloogi raha võimust; Kr. Hansen (krahv) suurejooneline külm aadlik, sisaldas endas küllalt tuld hullumeelses suremistseenis; L. Rõmmer-Rakfeld (krahvinna) mõjus hästi oma liigutustelt, mis olid kooskõlastatud valguse ja dekoratsiooniga; A. Tõnson (notaar) oli vajaline skemaatiline osa, kindel kuju, ja J. Nerep noore elumehe osas oli võltsimatult kerge, Danilov (poeg)

andis õrna mängu, R. Summer (Esther) tegi oma osast õnnelikult südamliku ja L. Oina (perenaine) andis huvitava vastukaalu Gobseck'ile: vaene jämejoonelisus rikka tooruse vastu. Teenrite rühmad mõjuvad.

See draama oma erksate värvidega dekoratsioonis ja lavavalguses tekitab otse muinasjutu meeleolu, mida oleks võind tõhusalt täiendada veel muusika — see muinasjutt on tööliklassi muinasjutt, kõnelus sellest, mis oli ja millele rajaneb ta tänapäevane võitlus.

ARP

Rahvusvaheline sotsialism

Kaks sotsialismi suurmeest.

Läind aasta 16. oktoobril rahvusvahelise sotsialismi suurim teoreetik pärast Marx'i ja Engels'it, Karl Kautsky, sai 75-aastaseks. Rohkete taktikat käsitlevate teostega ta on annud hoogu kogu maailma sotsialistlikule liikumisele, ja 1890. a. ta koostas Saksa partei programmi, mis on saanud kõigile marksistlikele parteidele programmieskujuks. Nii see „Erfurdi programm“, seletuskiri programmi juurde, kui ka paljud vähemad tööd on ilmund juba aastate eest eesti tõlkes. Ta seletuskiri Saksa partei praegusele programmile „Sotsialismi põhimõtted“ ilmus paari aasta eest ka eesti keeles. Paljude aastate jooksul Kautsky toimetas sotsialistlikku ajakirja „Die neue Zeit“, kus on avaldand hulga oma vähemaid töid.

Kui maailmasõja alul Saksa partei enamus toetas valitsust sõjapidamises, Kautsky lahkus parteist ja asus iseseisvasse sots.-dem. parteise, kust tuli tagasi parteide ühinemisel. Kuid kõrvale jäetuna partei jooksvast tööst, ta asus Viini elama, kus on andund täieliselt teaduslikule tööle, mille viljaks on paari aasta eest ilmund suur „Materialistlik ajalookäsitlus“ (Die materialistische Geschichtsauffassung), sel alal senni kõige põhjalikum tööd.

Kautsky sotsialismikäsitlus on ennesõjaaegse sotsialismi teooria tipp, ja, austades sotsialismi vanameistrit, kes töötab veel usinasti edasi, loodame sotsialistliku teooria edasiharimist sellelt pinnalt. Ja see edasiharimine on aland juba täie hooga!

□

Eduard Bernstein sai 6. jaanuaril s. a. 80-aastaseks. Bernstein oli Saksa partei Šveitsis toimetatava ajalehe toimetaja tol ajal, kui sotsialistlik mõte Saksamaal oli keeldud, hiljem aga kaldus „revideerima“ marksistlikku sotsialismi, väites, et sotsialism tekib pikkamisi evolutsiooni teel ega vaja tingimata revolutsioonilist klassivõitlust. Parteis ja kogu maailma sotsialistlikus liikumises tekkis võitlus marksismi ja revisjonismi vahel, kus marksism jäi valitsevaks, kuid revisjonism ometi üheks osaks liikumisest. Maailmasõja ajal ka Bernstein asus sõjavastaste sekka, ja näitas, et marksistlik mask veel ei tarvitse tähendada sellekohast sisu, revisjonism aga võib olla klassivõitluse seisukoht. Osa Bernsteini õpetustest on leidnud eluõiguse, kuid marksistlik sotsialism peab jääma ometi valitsevaks. Karl Kautsky, kes temaga on palju koos töötand ja tema revisjonismi vastu sõidelnud, soovib nüüd, et B. veel kaua võiks töötada meie suure asja — sotsialismi — kasuks.

Saksa.

Saksa sotsiaaldemokraatlikus parteis valitseb juba mõnd aega taktikaline vastolu. Sel ajal kui partei juhtivate meeste enamik usub, et koalitsioonis kaasa valitsedes sotsialistidel õnnestub suruda läbi oma nõud-

missi, partei vähemik on vastupidises arvamises, et klasivõitlust ei saa teostada valitsuses, vaid üksi töölisorganisatsioonide tugevusega. Senni oli rahaministriks väljapaistev sotsialistlik tulundusteadlane Dr. R. Hilferding, kellest loodeti, et ta suudab midagi teha, kuid 21. detsembril a. Hilferding lahkus valitsusest, kuna tema asendas kodanlane Moldenhauer. Järele jäi valitsusse sotsialistlik riigikantsler (pääminister) kolme sotsialistliku ministriga valitsuse kodanlike enamiku vastu. Ei aidand päästa Hilferdingi kokkulepe Rootsi tikustrustiga ega suur kokkulepe kodanlastega maksupoliitika asjus. Hilferding ei suutnud teostada maksureformi töölisklassi kasuks, küll aga ta pidi andma järele mitmes asjas, suurkapitali surve lükkas ta ministritoolilt ühes riigipanga presidendiga.

Kuid see sotsiaaldemokraatide taganemine ei ole pikaajaline: Saksa partei suuremine jätkub. Läänd sügise kestes mitusada tuhat uut liiget tuli parteisse, mille liikmete arv on üle miljoni. Sel määral, kui Saksa sotsiaaldemokraatidel õnnestub kaotada töölisklassi lõhenemist, ta võib asuda pääletungile kodanluse vastu.

Soome.

Soome sotsiaaldemokraatliku partei kongress peetakse 26., 27. ja 28. septembril. See kongress on kahekordse juubeli kongress — üle 30 aasta asumisest ja 10 aastat uuestiasumisest. Asutatud 1899. aasta suvel, partei oli saand juba kolme aastaga üle 8000 liikme, ja 1916. aastal sai isegi enamiku parlamendi (eduskunna) valimisel. Saksa okupatsioonivõimude abil teostatav ränk kontrrevolutsioon näis alul nagu hävitavat tugeva partei, kuid üsna kohe see tõusis jälle ellu, olgugi nüüd juba lõhestatuna kahte leeri. Viimased aastad on toond ikka juurekasvu soome parteile, ja väheste aastate kestes on saand tugevaks ka tööliskultuuriline ja töölisnoorsooliikumine.

Praeguse kongressi eel käivad juba mõnd aega agarad ettevalmistused, kus ka suunaküsimus ei ole tähtsusetu. Peatume edespidi sellel pikemalt. Ikka enam ja enam tõstab pääd eriti sotsialistliku noorpõlve hellitatud loosung: „Vähem ministertsotsialismi — enam võitlust kapitalismi vastu!“

Austria.

Fašistide pääletung Viini sotsialistidele ja sotsialistide kantud demokraatiale Austrias jäi ära. Üheltpoolt sotsialistidel olid kasutada suured organiseeritud töölisklassid, teiselt poolt aga fašistide jõud liig nõrk Austria vallutamiseks. Austria sotsialistide mõju tõusu näitab järkjärguline sotsialistlikkude valijate arvu suuremine: 1920. aastal 1.072.000 häält (35,99%), 1923. aastal 1.311.000 häält (39,6%) ja 1927. aastal 1.539.000 häält (42,32%); kõige selle juures ligemale pooled valijad on organiseeritud parteisse, mis ei lase valimistulemustel olla juhuslikkudeks, vaid valijad on valmis ka igal viisil võitlema oma partei nõuete teostamiseks. Sellepärast on võimalik alaline kaevikusõda kahe vaenulise leeri vahel.

Austria partei vaatleb praegust võitlust kui kaitseseisukorda kodanluse pääletungi vastu. Kodanluse otsustav pääletung on tühistund, töölisklassi positsioonid on alles, ja nüüd kestab töölisklassi kõigi jõudude kindlustamine, kaevikusõda, kunni töölisklassil on jõudu otsustavaks pääletungiks. Ja kui töölisklassi organiseerumine teistel maalidel jõuab järele Austriale, siis pääletung, revolutsiooniline väljaastumine, ei tarvitse olla kaugel.

Noorsotsialistide töomailt

Pärnumaa noorsotsialistlik büroo

asutati Pärnumaa konverentsil 27. detsembril l. a. Pärnumaa ühingud asuvad omavaheel büroo abil läbikäimisse.

Liidu IV kongress

peetakse Tartus 13. ja 14. aprillil. Päevakorras on organiseerimisvormide, noortekaitse, sotsialistliku enesekasvatuse ja rahvusvahelise läbikäimise küsimused. Viimases aines on luband kõnelda Soome vennasliidu esimees Arvi Hautamäki.

Balti riikide sotsialistlikkude üliõpilaste kongress

peetakse Riias 22. ja 23. märtsil. Päevakorras on m. s. sotsialistlikkude üliõpilaste ülesanded töölisliikumises, mis ainele on kutsutud refereerima meie liidu esimees sm. N. A n d r e s e n.

Honoré Daumier: Pisarate orus.

Sõit Kopenhaagenisse.

Osavõtt Skandinaavia noorsoopidustustest 12. ja 13. juulist kujuneb Eestist nähtavasti suuremaks kui varem võis arvata: senni on teatand kindlasti kümmekond seltsimeest, vähemasti teist niipalju näib kogunevat veel. Tõenäoliselt külastatakse teel ka Rootsit, ja see reis läheb maksma, ülespidamiskulud ühes arvatud, umb. 120 krooni. Kaasa, seltsimehed! Võivad tulla ühes pääle noorsotsialistide ka partei ja ametiühingute liikmed.

II töölisnoorpõlve suvipidustused.

Suvistepühil, 8. ja 9. juunil korraldatakse kahepäevased pidustused, mis algavad kavatsuse järgi rongkäigu ja avamispidustustega, edasi on pidulik koosolek, spordivõistlused ja -mängud, teatrietendus ja noorsotsialistlik näitus, mis annab huvitava ülevaate igakülgsest töölisliikumisest nii Eestis kui rahvusvahelises ulatuses. Osa võtavad kõik noorsotsialistlikud ja tööliisspordiühingud, soovitatavalt ka kõik töölisliikumisega seotud isikud.

Loodusesõprade pääülesandeid

1. Mõjustada töötava inimese elukorraldust, see on luua mõjukas vastukaal ühekülgse kutsetöö mõjudele ja ähvardavaile terviseriketetele tervise, kehalise hariduse ja üldise hääolu näol. Vabaaja ja puhkuse mõistlik kasutamine, puhkusekultuuri kasvatamine noorpõlvest pääle. See tähendab ka naise vabastamist majapidamise muredest vabal ajal. Jaa: naine ja ema leiab vabadust alles rännaku- ja väljasõiduliikumises. Tööliskonna tervise tõstmine, ta töövõime ja võitlusvalmiduse kõrgendamine. Proletariaadi vabastamine alkoholi ja kõrtside vitsast.

2. Kasvatada linna ja tööstuse proletaarlikud rändajad jälle maastiku ja looduse külge. See tähendab looduseläheda, loodusseseotud eluviisi leidmist, nõnda siis elukorralduse tõstmist; tõsta proletaarlikes ringides kängajäänud ilusa ja võimsa tunnet; äratada rõõmu looduse vaatlemisel ja tekitada tarvet toimida loodusteadusega. Looduse ja kõige oleva ning looduses toimuva suure säadusepärasuse mõistmine loob vaimselt vabamaid inimesi, kelle ilmavaade on vabanend traditsioonest, ebausust ja mõttetusest.

Paul Richter.

Proletaarlike loodusesõprade liikumine on levind paljudele maa-dele, nende 200.000-st liikmest maailmas 80.000 kuulub Austriasse (Viinis üksi 60.000). Loodusesõbrad korraldavad rännakuid, õppekäike, kursusi, sporti, asutavad rännakukodusid jne. loodusesõprade toimingut on võimalik harrastada muidugi ka teiste töölisorganisatsioonide, eriti noorsotsialistide juures.

Poliitiline revüü.

Tänavuses omavalitsuste valimisagitatsioonis Tallinnas võeti esmakordselt tarvitusele poliitiline revüü: esinesid kõigi vaenulikkude rühmituste kehastused vastava isiku kujulisena oma lauludega.

Poliitiline revüü on meil veel uus asi. Kui Tallinnas see leidis rahva vaimustava poolehoidu, siis mujal ei ole veel katsetatudki.

Vähe sellest, et mõjutatakse töölise mõistust. Inimene peab võima tunda kaasa ka mõtlemata. Ja siin suureks relvaks on sapine nali. Mos Kiito vested „Rahva Sõnas“ on annud rea häid kujusid, kuid need on vaja elustada. Ka näitelavale ja koosolekusaali poliitiline jant! See võib mõnigi kord olla kunstipärane, kuid kunstipärasus ei ole poliitilise revüü päänõue. Peame harjuma mitte üksi vihkama, vaid ka naerma, surmavalt naerma oma vastaseid. Naer teeb meid üleolevaks, naer kaotab võltsi aukartuse kodanliste „suurmeeste“ ees. Ja nagu Viinis eriline asjaarmastajate teater „Sozialistische Veranstaltungsgruppe“ töötab mitte üksi valimisrevüü, vaid alalise agitatsioonirevüü alal, nagu Riias „Darba Jau-natne“ (töölisnoorte) poliitiline kabaree teeb huvitavaid ettekandeid, nii meilgi poliitiline agitatsioonietendus peab saama alaliseks, vähemasti koosolekute mitmekesisajaks.

Raamatute keskel

Libahunt kui ühtesulamine loodusega. — Raamat klounidest ja inimestest. — Ene Mora viimne armastus. — Eraomanduse instinkti areng moodsas inglise „seltskonnas“.

Aino Kalda Hiiumaa jutustus „Hundimõrsja“ pakub lugijale mõningat huvi peamiselt oma arkaalilise stiili poolest, kuigi siin juba liialdusi ja küsitava väärtusega peenutsemisi tundub. „Hundimõrsja“ tahab edasi arendada eesti rahvajuttudes esinevat libahundi müüti, ilma et kirjanik siiski oleks suutnud midagi uut anda. Väärtuslikum jutustus on tagasivõtlik katse libahundis näha otsekui looduse enda kehastust, libahundiks moondu mises täielikku ühtesulemist loodusega, inimese mina haihtumist „laanekuuse kohinaks“ ja „karusamba roheliseks niiskuseks“. Kahjuks autoril ei ole korda läind, osalt ka oma arkaalilise stiili kammitsas kinni olles, küsimust sügavamalt ja plastilisemalt haarata. Samuti jääb psükoogiliseltsit usna seletamatuks libahundi juttude tekkimine noore ja õilsahingelise naise kohta. Ent kõigist hoolimata on „Hundimõrsja“ ometi parem, mis pakub tänavu-aastane novellitoodang.

□

K. Rumori uusim novellikogu „Kui Saara naerab“ on oma väärtuselt hoopis ebatasane. Mitte midagi ei lisa kirjandusele juure säärased kergel käel kirjutet jutustused, kui „Perpetuum mobile“ või „Jutt tollest, kes argipäeva riietuse all kannab klouni ülikonda“. Need on küll vahest tõetruud pildikesed elust, kuid tunduvad rohkem fotograafiana kui kunstiteosetena. Puudub sügavam intuitsioon, nähtuste sisusse tungimine, novellitegelaste armuseikluste mõttetuse haaravam hinnang. Kuid Rumori novellikogu kandvamaiks paladeks ongi ju kaks esimest — „Teelahkme“ ja „Koolmeister Sangvars“. Need mõlemad on meisterteosed, mis oma väärtuselt ja laadilt meele tuletavad aasta varem ilmud novellikogu „Sammud kaduvikku“.

„Teelahkme“ päätegelane Hulda Varikas, ühe keskpärase rikka äri-mehe proua, on juba lõpulikult uppumas oma väikekoodanlise ümbruse mugavusse ja mõistuspärase abielurikkumise müllkasse. Kuid temas ometi maa üksilduses äkki esile sööstub päästev protestihüüe: „Vai mädanegu maa sisse, inimene peab tõusma!“ Ta jätab oma mehe, kodu mugavused ja põgeneb.

Kirjanduslik Orbiit

pühendab noored kirjandusse. Kirjanduslik Orbiit on noorema kirjandusl. põlve eneseväljendus. Ilmub kaks korda kuus. Hind 10 s. nr., — 6 numbrit — 60 s.

Aadress: Kastani 3, 1, Tartu.

Teistest läind aastal ilmud novellidest on vahest kõige silmapaistvamad Peet Vallaku „Relvad vastamisi“ ja Mihkel Jürna „Üks armastus“, mõlemad taas huvitavad ka oma stiiliharrastuste poolest. „Ühes armastuses“ leidub mõndagi tühja poosi, psükooloogiliselt põhjendamatu liialdust, asjatut algupäratsemist, veidi paberlikku julmust. „Kärpides“ näiteks ei ole autorit rahule jätnud Ewersi „Vampiiri“ ja „Alraune“ kahtlane menu ja püüab nende romaanide kohutavat vampiiri-teemi omamoodi ära kasutada, kuid täiesti ebaõnnestunult ja palju labasemalt veel kui Ewers. Aga nende puudustega lepitab lugijat ometi täielikult raamatu kandvam ja tihedam jutustus „Ene Mora“. See on rahulikult ja lihtsalt jutustet lugu noorest tütarlapselt, kes loodab panka kohta saada, mida talle ka lubab direktor, kuid ainult „tingimisi“. Ene ema on raskesti haige, korterist ähvardatakse välja tõsta. Mis jääb Enel muud üle kui „tingimused“ vastu võtta? Tüdruku hingelist võitlust on kujutat küllalt uskumapanevalt, ta enesetapp tundub loomulikuna. „Ene Moora“ on raske pilt meie ühiskonnast ja noorsoo kannatusist, tendentsita ja kunstipärane. See novell on Jürna senise toodangu kõrgeim saavutus.

□

Tõlkekirjandusest väärib kõige tõsisemat tähelepanu juba eelmisel aastal ilmud inglise silmapaistvama kirjaniku J. Galsworthy romaan „Valge ahv“. Kahjuks aga see romaan ükski, olles küll iseseisev ja lõpetet tervik, ei anna küllalt selget pilti Galsworthy elukäsitusest, kuna „V. A.“ siiski on vaid neljas osa kuueköitelisest suurteosest „The Forsyte Saga“ ja „A Modern Comedy“. Oma ilmavaateliisi tõekspidamisi arendab Galsworthy päämiselt just „The Forsyte Saga“ kolmes köites, mille pääteemiks on vastolu inglise põlise kodanluse eraomanduse pühaduse idee ja inimese väärtuse, selle elu mõtte esile tõstmise, ilu kultuse vahel. Tolle Forsyte'ide põhiolemuse, eraomanduse instinkti kehastajaks romaanide tsükklis on Soames, kes mitte ainult rikkust, vaid ka naist, kõike, kõike kohtleb, kui oma vara, mille suhtes tal on piiramatu õigus.

Tolle eraomanduse instinkti muutund ja moodsaks kehastajaks ongi „Valges ahvis“ Soamsi ainus tütar Fleur, keda kui moodsat naist muidugi ei huvita aineeline eraomandus, vaid just armastajate ja kuulsate nimede kogumine enda kui keskpunkti ümber. Just seda kodanlise seltskonna snobismi kujutab Galsworthy käesolevas romaanis äärmise drastilisuse ja usutavusega.

Oskar Kurmiste.

Uued inimesed! See on siis revolutsioonilise kasvatuses püris siht, kasvatuses, mis valmistab ette ka inimeste hingedes seda uut ühiskonda, mis muidu oma ettevalmistuses tulundusliku protsessi kaudu jääb ainult objektiivseks võimaluseks. Maailm ei või saada teiseks ega paremaks, kui iga uus generatsioon, ikka jälle kasvab üles möödunud generatsioonide mõtteis ja tundeis, olgu need ka nende mõistlikemad ja parimad, olgu need isegi mitte nende pahed vaid voorused, mis pärandatakse noorpõlvele.

Max Adler.

Kes ikka mõtleb ainult mineviku mõtteid, on vana. Kes aga tahab uut, uut ühiskond, ja suunab sellele juba täna kogu oma mõtte ja tunde, see on noor, olgu tal juba hallid juuksed. Sest ta ise on juba uus inimene.

Max Adler.

Eesti Noorsotsialistliku Liidu häälekandja.
Vastutav toimetaja **Lui Metslang**. Väljaandja **Mihkel Mihkelson**.
Toimetus ja talitus: Tallinn, V. Pärnu mnt. 31, postkast 367.
Kirjastuse o.-ü. „Täht“ trükk, Tallinnas.